

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...
Лекса Мануци

№ 1 (144)

П'ЯТНИЦЯ,
23 ЖОВТНЯ 2009 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Чи можливий вихід із глухого кута ромського руху, або Знову про ромське об'єднання

Чи сі о романо дромеско екіпе пугтердо анда
кашуко сеглето, вай керас романо ктетаніпе

Шановні читачі!

Раді знову вітати вас зі сторінок нашого двотижневика! Газета "Романі Яг" відновлюється і продовжує жити, щоб подавати інформацію, новини, повідомляти останні події, освідлювати різні аспекти сьогодення, подавати приклади співпраці з органами самоврядування, друкувати спільні програми і взагалі відображати ромське життя у всій його багатогранності та розмаїтості.

Відгукуючись на вимогу сьогодення, наш часопис поширюватиметься в основному через систему Інтернет, що дозволить вам читати газету в зручний для вас час удома або в Інтернет-клубах тощо. Однак ми не забули і про тих людей, котрі звикли мати для читання звичайну друковану газету. Для них "Романі Яг" друкуватиметься накладом 450 примірників.

Цього разу наша новинка, на прохання численних ромських організацій, виходитиме за повної підтримки Міжнародного фонду "Відродження", за що йому наш уклін і подяка. Особисту участь у підтримці цього проекту брав виконавчий директор МФВ Є. К. Бистрицький та новий керівник програми "Рома Україна" Наталія Кияк. Ми щиро вдячні

цим відповідальним особам за розуміння, що вирішення ромських проблем України неможливе без впливу на органи влади власних засобів масової інформації.

А проблем у ромів України багато. Одною з найголовніших є те, що ромський рух у нашій країні, незважаючи на участь понад 80 ромських організацій, з яких дві міжнародні й дві всеукраїнські, діє аритмічно, вразливі та, не побоююся цього слова, малоефективно.

Й досі Програма "Рома Україна" розроблена на папері, не впроваджена в життя. Україна "випала" з загальноєвропейського центру. Враховуючи специфіку України, необхідно переіняти досвід деяких європейських держав, а саме у створенні українського ромського парламенту, який би координував роботу всього ромського руху. Форма обрання парламенту може бути різною: це і загальні збори ромських громад, і з'їзд керівників обласних ромських організацій або щось інше. Та у всіх випадках має бути виконана одна умова: вибори кандидатів повинні

відбуватися на конкурсній та таємній основі як членів парламенту, так і його голови, щоб не сталося привласнення одною особою всіх прав і повноважень.

Ми розуміємо, що це, можливо, порушує деякі ромські традиції, але й традиції інколи змінюються у відповідності з вимогами часу. Це — закон життя.

Наш парламент, на відміну багатьох бюрократичних та малоефективних органів, повинен серйозно впливати на ті галузі виконавчої влади, які представлятимуть його члени: охорона здоров'я, освіта, соціальний та правовий захист, будівництво тощо. Була би на це тільки добра воля та бажання працювати. Рішення ромського парламенту повинні носити не декларативний характер, а характер конкретної дії у вирішенні тих чи інших питань.

Час покаже правильність наших пропозицій. А газета "Романі Яг" подаватиме матеріали про досвід роботи міжнародних ромських організацій у цьому напрямі. Прикладом цього може слугувати і публікація "Хартія прав ромів" у сьогоднішньому номері (див. нижче).

Аладар Адам,
шеф-редактор,
Евгенія Навроцька,
редактор газети

Хартія прав ромів

Хартія чачіпе роменгеро

Пленарна асамблея Європейського форуму ромів ще у листопаді 2006 року своїм виконавчим комітетом доручила підготувати проект Статуту, який мав би об'єднати всі відомі рекомендації з питань становища ромів в один обов'язковий документ, що мав би загальноєвропейську юридичну чинність. Асамблея прийняла постанову про такий документ,

що слугував би основою для роботи Хартії прав ромів.

У 2007—2008 роках Рада Європейського форуму з прав людини та Рада з питань міграції створили кілька дискусійних груп, до складу яких увійшли як роми, так і експерти з прав людини та міжнародного права. Метою створення цих груп було розгляд першого проекту тексту майбутньої Хартії, підготовле-

ного на початку 2007 року. Експерти з правових питань подали проект для другого читання, який і був обговорений на пленарній сесії Європейського форуму в листопаді наступного року.

Отже, проект Хартії прав ромів був написаний на основі аналізу саме цих двох документів.

(Продовження на стор. 2)

Пропозиції щодо комплексної державної програми підтримки ромів України

Пропозиція комплексно темутні програма ле Роменге українатар

В Україні проживають близько 48 тисяч представників ромської національності. Однак реальна кількість за даними різних досліджень перевищує цей показник і становить від 100 до 300 тисяч. Роми мешкають на всій території країни.

Ромська спільнота є найбільш вразливою в Україні. Існує багато аспектів вразливості: бідність, ізоляція, дискримінація під час працевлаштування, в доступі до освіти, медичних послуг і т. ін. Вирішення проблем ромів неможливе без активних дій з боку державних органів як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Наша мета — впровадити систему заходів, спрямованих на створення гідних умов для розвитку ромської спільноти, їх повноцінну інтеграцію в українське суспільство.

Громадські організації ромів в Україні, які займаються проблемами свого народу, визначили комплекс заходів перед урядом — відгукуватися на реальні потреби ромських громад: передбачати системний підхід співпраці з ромськими громадськими організаціями найбільш актуальних проблем.

Одним із пріоритетних наших завдань повинна стати повноцінна освіта ромів. Групуємося на тому факті, що освіта необхідна для того, щоб бути конкурентоспроможним на вільному ринку праці, необхідно забезпечити ромських дітей середньою освітою, а також додатково підтримати тих, котрі продовжуватимуть освіту на вищих рівнях.

Освітній рівень представників ромської меншини є найнижчим в Україні. Понад 94% з них не закінчують школи.

Оптимальне рішення існуючих проблем можливе лише за умови об'єднання зусиль ромських організацій та державних органів, відповідальних за політику в сфері освіти. Ромські організації повинні взяти на себе завдання переконати ромські родини щодо необхідності на-

вчання їх дітей та надати їм повну інформацію про права та можливості стосовно доступу до освіти. Державні органи мають забезпечити фінансову підтримку.

Громадські ромські організації пропонують урахувати їхні пропозиції і розробити Державну програму, спрямовану на вирішення проблем ромів України — "Програму розвитку ромського народу", яка буде створена з метою проведення цілісної політики щодо ромів і передбачити постійне бюджетне фінансування.

Конкретні пропозиції щодо вирішення проблем ромів України можливо вирішити тільки в співпраці з державними органами влади та за участі ромських представників, які б координували та сприяли успішній реалізації "Програми соціально-духовного відродження ромів України".

Реалізація комплексних заходів неможлива без участі ромської громади. Так, державна програма, затверджена 12 вересня 2003 року Постановою № 24336 Кабінету Міністрів України, була прийнята без участі ромських громадських організацій, а тому викликала багато нарекань як така, що не лише не врахувала сучасне становище ромів і не покращувала його, а ще й почасти містила положення, обурливі й принизливі. З моменту прийняття Державної програми її реалізація не почалась.

(Продовження на стор. 5)

Відзнака ромських фільмів

Вже понад рік на Закарпатській обласній державній телерадіокомпанії "Тиса-1" працює редакція національних меншин. Поряд з передачами для угорців, румунів, німців, росіян, русинів, щотижня двічі на тиждень виходить у ефір програма "Романи дживіпен" (у понеділок, повторення — у четвер). Головним редактором передачі для русинів, росіян і ромів є спеціаліст найвищої кваліфікації В. Г. Кобулей. Нещодавно відбулися кадрові зміни у ромській редакції. Туди влилися співробітники нашої газети — Мирослав Горват та Євгенія Навроцька. Колектив телерадіокомпанії тепло прийняв новачків. Першими їхніми спробами на ниві тележурналістики були інтерв'ю, які вони разом з оператором М. Пожегою записали на фестивалі "Мій рідний край".

У середині вересня цього року в місті Ужгороді завершився XI Міжнародний фестиваль телевізійних і радіопрограм "Мій рідний край".

Нам дуже приємно відзначити, що серед конкурсних робіт, відзначених журі, були три роботи, в яких піднімалися питання ромського сьогодення.

Це документальні фільми: "Сіль у стравах" Веронки Міхок з Румунії, "Жорстоке життя" Зорана Дімова з Македонії та стрічка "Мунді романи. Україна" Катерини Баршоні з Угорщини. На жаль, автори кінофільмів не мали змоги приїхати на фестиваль. Але редактор "Дуна ТВ" пан Андраші Тотфалуші люб'язно погодився відповісти нам на кілька запитань.

— Як нині живиться роман Угорщини?

— Ромська громада є однією найбільших національних меншин республіки. Загалом у країні проживають понад вісімсот тисяч ромів. Значна частина зараз не працюють через те, що багато заводів і фабрик припинили свою роботу. Країна намагається перейти на нові форми господарювання, але цей процес іде не так швидко, як би хотілося. Світова фінансова криза ще більше загострила соціальні проблеми, зокрема ромів. Найбільш проблематичними для Угорщини є північно-східна частина країни, де проживає найбільша кількість ромів.

— Чи є у вас телевізійні ромські програми? Як вони називаються?

— Такі програми є на громадському телеканалі "Дуна ТВ", що створений у 1992 році. Трансляція програм здійснюється ціло-

добово угорською мовою. Окрім того, з дев'ятої до другої години ночі ведуться передачі на каналі "Дуна ТВ-2" "Автономія" (розпочав роботу з 2006 року), в яких основна увага звертається на висвітлення регіональних подій і проблем національних меншин, зокрема ромських.

— Розкажіть про історію створення фільмів "Мунді романи", автором яких є Катерина Баршоні.

— У своїх фільмах п. Катерина розповідала про ромів Косова, Румунії, Іспанії, Франції, Македонії та Ізраїлю. Про свої негаразди розповідають самі ромів, тому і всі п'ятнадцять кінострічок так і називаються "Мунді романи" — "Говорять ромів", тільки з вказівкою з якої країни. В Косово — це проблеми ромів, котрі проживають після громадянської війни. вимушена міграція, відсутність документів, громадянства, пошуки роботи, належної освіти дітей. В минулому 2008 році, на ювілейному X Міжнародному фестивалі телевізійних і радіопрограм "Мій рідний край" документальний фільм "Мунді романи Косово" отримав найвищу нагороду — "Золотий едельвейс". Цього року фільм "Мунді романи. Україна", отримав нагороду як краща операторська робота.

— Про що розповідається у фільмі?

— У стрічці "Мунді романи. Україна" авторка, словами ромів, показала наявність в Україні дискримінації у навчанні, прожиттєвій, пошуках роботи, охороні здоров'я, мистецтві. Більшість матеріалу була відзнята в Закарпатті, в селах Козово, Ратівці і в м. Ужгороді. Засобами документального кіно показані подвійні стандарти в житті країни. На словах, які говорять посадовці — ніби все добре. А в реальному житті, як відчувають себе ромів — все не так. В одному зі своїх інтерв'ю Катерина Боршоні сказала: "Незважаючи на те, що ромів у світі понад 12 мільйонів, ромів не чуять протягом багатьох століть. Історія цього народу, як і його культура є несправедливими, оточені міфами і стереотипами. Існує надзвичайно багата культура, цілий світ традицій і цінностей, інша точка зору на світ, його проблеми, а також на світ його красу." Все це вона намагається передати засобами документального кіно.

— Дякуємо за цікаву розмову.

Мирослав Горват,
Євгенія Навроцька

МАКЕДОНИЯ

Проблеми Скоп'є

Скоп'є — столиця Республіки Македонії, де у великому мікрорайоні Шуту Орizar проживає понад сорок тисяч ромів. До передмістя Стенковець 9 років тому прибули понад 350 тисяч біженців із Косова. На сьогодні це величезне звалище сміття, яке не може бути утилізоване через неспроможність малооплатних сміттєпереробних заводів. Для Зорана Дімова це негативна пляма на фоні прекрасної природи Македонії. Молодий ром-бізнесмен ініціював поблизу сміттєзвалища будівництво переробних заводів.

За фінансової підтримки УВКБ ООН, органів місцевого самоврядування і самих біженців, були створені невеликі підприємства. Крім того, до роботи на нових заводах запрошуються біженці, рівень безробіття яких сягає понад 90 %.

Зоран Дімов вносить неабиякий внесок в очищення регіону, переробляючи тонни сміття в передмісті Стенковець, у тому числі й сотні пластмасових пляшок і мішків, розкиданих на сільськогосподарських угіддях на північ від столиці Македонії.

Нині на заводі працює 20 робітників, які проводять відбір, сортування та переробку пластмаси на пластмасові гранули. Деяких працівників добре знають співробітники ООН у справах біженців, через котрих ті отримували допомогу "Це важка робота, та вона дає можливість чесно заробляти собі на проживання", — сказав один із працівників-біженців, який працював на заводі у Косові перед тим, як змушений був покинути країну в 1999 році. Протягом кількох років на новому місці я не міг утримувати свою родину, яка складається

з семи осіб, тож повністю залежав від допомоги УВКБ ООН. Він, його дружина і двоє синів останні шість місяців працюють у Дімова.

Зоран Дімов є власником і місцевого ромського телеканалу "БТР". Саме через нього поширював інформацію, коли у 2005 році відкривав свій завод у містечку Вісбегово. "Я змушений був займатися й бізнесовими справами, тепер у нас є 12 пунктів збору сміття в Скоп'є і 20 — в інших округах по всій Македонії."

Я бізнесмен, але ж я і ром, тому не можу не допомагати ромам із Косова, які проживають у Македонії. Я намагаюся, використовуючи допомогу УВКБ ООН, організувати курси з відкриття власних підприємств, навчання комп'ютерної грамоти, іноземних мов для біженців щоб вони могли пізніше працевлаштуватися," — розповідає Зоран.

Відкриття подібних курсів, проведення тренінгів і семінарів стало можливим, оскільки з вересня 2008 року в Македонії були прийняті поправки до законодавства у справах зайнятості та трудової діяльності іноземців. Відповідно до положень цього законодавства, біженці

Хартія прав ромів

Хартія чачіпе роменгеро

(Продовження.
Початок на стор. 1)

Чому ж виникла необхідність самої Хартії? Найперше тому, що проблема расизму й надалі актуальна в багатьох країнах Європи, особливо останнім часом мали місце неординарні підвали ромських будинків в Угорщині. Подібний інцидент стався і в Чехії.

Завдання нового документу — після детального аналізу ситуації щодо ромів у кожній країні визначити засоби вирішення цієї проблеми. Адаже у тих рекомендаціях та резолюціях, які свого часу були прийняті Радою Європи та іншими європейськими структурами, є два слабкі місця. По-перше, міжурядові організації, як-от ОБСЄ, ООН, Комісія з прав людини або Рада Європи, як

правило, працюють у вакуумі, а їхні поради не спрямовані в єдине русло. По-друге, ці рекомендації та резолюції, як правило, є декларативними, тобто не несуть обов'язкового характеру і часто-густо не застосовуються на практиці державами-членами цих структур. Крім того, всі ці рекомендаційні рішення приймаються без участі представників ромських громад, які б рекомендували механізми їхнього впровадження.

Європейська хартія прав ромів, яка виникла внаслідок розгляду, має бути прийнята і ратифікована всіма державами-членами ЄС. Це дозволить ромам та їхнім представникам використовувати всі правові засоби для забезпечення виконання заходів, передбаче-

них Європейським законодавством.

Кінцевий варіант документу був би неможливий без широкого референдуму серед ромів.

Тож ті, хто належать до ромів та синті, кочівники чи інші пов'язані з ними групи у всьому світі мали унікальну можливість висловитися впродовж 72 годин, тобто впродовж трьох діб, з 9 по 11 жовтня, повідомити свою адресу і натиснути на кнопку "Так" або "Ні".

Дуже добре, що пострадянські держави також мали можливість взяти участь у цьому референдумі, але шкода, якщо цей документ, як завжди, залишиться непоміченим для наших українських можновладців.

Ратовецькі контрасти

Життя мешканців ромської громади повністю залежить від рівня життя оточуючого населення. Якщо в селі його мешканці живуть у гарних будинках, є достаток у хатах, є куди докласти руки pracowитій людині, то і у ромських оселях теж тепло і затишно. Діти доглянуті, відвідують школу. Взаємопов'язаний процес змушує ромів шукати роботу, працювати на присадибних ділянках, будувати гарні будинки, облаштовувати їх усередині, навіть садити квіти-чорнобривці перед хатою. Цей взаємозв'язок співіснування відомий давно як для місцевих жителів, так і для ромської громади.

Село Ратівці, що на Ужгородщині Закарпатської області — не виняток. Проїжджаючи селом, журналісти "Романі Яг" милувалися добротними будиночками, охайними садочками, які буйно цвіли осінніми квітами — айстрами, майоранами, хризантемами, чорнобривцями. У повітрі відчувалася аромат від гронів стиглого винограду, які звисали з лугошів на подвір'ях.

Школа

Шкільна будова розміщена у самому центрі села, поряд з церквою. На її подвір'ї групами бігали діти, серед яких смуглявим волоссям виділялися ромські дітки. Вони дружньо гасали з білявими дітками навипередки, висіли на турніках, щось обговорювали. Наша поява змусила звернути на нас увагу як дітей, так і вчителів, які щось жваво обговорювали. Виявилось, що це були директорка школи — **Е.О.Югас** та вчителька групи продовженого дня молодших школярів — **В.О.Суперак**. Розговорилися. З'ясувалося, що учнів у школі 136, з яких ромів майже половина — 76. Ратовецька дев'ятирічна школа — угорськомовна. Цього року у перший клас прийшли 12 діточок, з них тільки п'ять угорців, а всі інші роми. Як зазначила директорка школи Ерика Олександрівна у розмові, що продовжувалася в учительській, ромські діти краще відвідують початкові класи, а в старших класах, починаючи з п'ятого, інтерес до навчання різко падає. Погіршується засвоєння нового матеріалу, в першу чергу, через те, що діти починають пропускати уроки, допомагаючи родині у пошуках заробітку, роботах по господарству, а не займаються виконанням домашніх завдань, повторенням матеріалу, що вивчається в школі. Батьки не можуть допомогти уч-

неві через малограмотність. Проте, хоч і не вміючи читати і писати, ромські діти все ж закінчують навчання, вміють читати і писати, але лише угорською мовою. Українську мову вони не засвоюють у повному обсязі, хоча для її вивчення дирекцією школи виділяються, крім основних, додаткові години зі шкільного компоненту. По закінченні навчання у рідному селі, роми мають змогу навчатися у повній середній школі сусіднього села Сюрте. Але такими є одиниці Ратовецьку велику допомогу надають друзі з Угорщини, які навіть створили товариство "Друзі Закарпаття". З їх допомогою був перемонтований дах, на ремонт якого було виділено 200 000 гривень. Щоб прилюдно подякувати угорським друзям, місцевий осередок КМКС (Закарпатське товариство угорської мови), очолюваний Л.Аллар, організував сільське свято "Людина року", що відбулося 29 вересня. На ньому він вручив грамоти та призи, виконані заслуженим художником України Ендре Хіді (на фото), Петеру Сабашошу, президенту товариства "Друзі Закарпаття", та Марії Петровці — його активістці (на фото). У намірах товариства — будівництво спортивного залу, початковий етап якого вже розпочався.

Табір

Табірне життя с.Ратівці малочим відрізняється від життя подіб-

Ерика Олександрівна Югас з дітьми 1-го класу

24 травня нинішнього року Ерика народила в Ужгородському пологовому будинку живу доношену дівчинку вагою 3200 гр. Перед випискою лікарка, яка напередодні обстежувала дитину, сказала, що вона здорова. Із пологового будинку немовля було виписане разом з матір'ю.

Згорьована мати Ерика М.

— За умовами догляду за новонародженими, через кілька днів до мами і дитини додому прийшла сільська лікарка, "яка встановила, що в дитині наявні шуми в серці і повідомила, що її негайно слід госпіталізувати до районної лікарні в м. Чоп, — продовжує свою розповідь Ерика. — Оскільки я через відсутність молока не годувала дитину груддю, то лікарка не дозволила мені поїхати з дівчинкою. Щоб я не турбувалася, лікарка дала мені номер телефону, за яким би я могла довідатися про стан здоров'я дитини. І ми, батьки, кожен день телефонували за цим номером лікарці Г.Ю., нам постійно вона відповідала, що дитина здорова і набирася ваги. І ніби дитина перебуває в Мукачеві (!)"

"9 червня ми вирішили без повідомлення про це нашій лікарці навідати дитину. Разом з нами поїхали свекор та дві сестрички маленької — Діана та Ніколетта. Та коли в обласній дитячій лікарні м. Мукачева ми запитали чергового, як знайти лікарку Г.Ю., то виявилось, що така взагалі тут не працює. Коли ж ми запитали про нашу донечку Вікторію, — зі

сльозами на очах розповідає Ерика М., — то нам відповіли, що і дитина така у них не лежить. Ми були шоковані. Чергова лікарка обдзвонила всі відділення лікарні і десь за 20 хвилин повідомили нам, що наша дитина... померла".

"Ми не могли повірити в поchte. "А де, де наша дитина?" — запитували ми. Мій чоловік почав дуже кричати, бунтувати, де наша дівчинка, адже ми телефонували кожен день, казали, що їй краще! Години три ми чекали у лікарні, нарешті нам повідомили, що ми можемо забрати тіло дівчинки з трурарні. Коли ми прийшли туди, то нас ще й виварили, чому ми так пізно прийшли за трупом, адже дівчинка, виявилось, померла ще 2 червня! Але ж усі сім днів нас запевняли і ми були впевнені, що наша дитина жива і здорова! Нам видали лікарське свідоцтво про смерть, яке чоловік у стані гніву розірвав.

Тіло нашої донечки винесли у звичайній картонній коробці й віддали нам. На тілі дитини було видно великі розрізи, зашиті нігачками. З цим ми приїхали додому і поховали доньку.

Минуло вже три місяці з того часу, а ми дощі перебуваємо в стані шоку і не можемо собі відповісти на запитання: чому нашу доньку забрали в лікарню? І забрали силоміць, погрожуючи нам кримінальною відповідальністю! Як я не хотіла віддати саму донечку, я хотіла поїхати з нею, а в мене її забрали! Адже ця лікарка була не сама, а з працівником міліції".

Ось така розповідь матері. Нехай своє слово з цього приводу скаже комісія, яка розслідуватиме цю справу.

Ратівці, хоч і невелике село, але в ньому стаються як радісні, так і сумні події. Чимало для його мешканців робить голова сільради **Тетяна Михайлівна Андрус**, яка працює на цій посаді три роки. Вона щиро радіє, коли у мешканців села відбуваються радісні події і розділяє розпач, горе людей, намагається їм допомогти. Хотілося б, щоб радістю було набагато більше.

с.Ратівці
Мирослав Горват,
Ева Сюрет

Документи мають бути у всіх громадян

Документи тробуй те авел ке са мануша

■ Паспортизація, надання юридичної допомоги в отриманні свідоцтва про народження та паспортів громадян України Мукачівським правозахисним центром "Романі Яг".

Згідно з стратегією розвитку правозахисного центру "Романі Яг" м. Мукачева, було вжито ряд заходів з допомоги ромському населенню цього міста щодо приведення до належного вигляду особисті документи, а також паспортизації.

Було встановлено, що в 14 осіб немає свідоцтва про народження, в 35 — немає паспортів, а у 5 громадян залишилися паспорти зразка СРСР, а також у шести осіб віком від 20 до 30 років відсутні особисті документи. Усі вони через ці обставини не могли користуватися правами свободи та обов'язками людини та гро-

мадянина, якими користуються усі громадяни нашої країни, згідно з Основним Законом України.

Мукачівським правозахисним центром "Романі Яг" була надана цим людям юридична допомога. Однак у ході роботи ми зіткнулися з негативним ставленням до ромів з боку окремих осіб та державних установ.

Так, громадянка Віра Андріївна Фаркош, 1955 р.н., уродженка села Гать Берегівського району, мешканка м. Мукачева, вул. Тупикова, 17, яка раніше проживала в Берегівському районі, де свого часу отримала паспорт СРСР, уже давно проживає у м. Мукачеві — 28 років за тимчасовим посвідченням, останнє

місце проживання — Росія (також тимчасова прописка).

Для отримання паспорта звернулася в Берегівський РВ УМВСУ, та документи не прийняли, пояснюючи, що вона виписана і тривалий час проживає у м. Мукачеві. У Мукачівському МВ УМВСУ документи також не приймають, мотивуючи це тим, що обмін паспорта повинен проводитися Берегівським РВ УМВСУ. Наразі В. Фаркош, яка має все ще паспорт СРСР, не отримує пенсії і не може оформити свідоцтво про народження та паспорт своєму синові Юрцю Юрійовичу Фаркошу, 1987 р.н. Останній через бюрократичну тяганину також не може користуватися будь-якими правами.

Інший приклад. Єрвін Амарович Тирпак, 1985 р.н., мешканець м. Мукачева, вул. Лісна, 6, круглий сирота, не має свідоцтва про народження — воно втрачене.

Відпав раціс у м. Мукачеві Мукачівського МРІУЮ Закарпатської області повідомив, що свідоцтва-дублікати про народження видаються батькам і усиновителям, незалежно від віку їхніх дітей. Завдяки службі у справах дітей Мукачівського міськвиконкомом, за їх запитом, був вида-

ний дублікат свідоцтва про народження Т.О. Тирпак — матері Єрвіна.

Дьонді Золтанівна Поріго, 1982 р.н., мешканка м. Мукачева, вул. Шкільна, 2, та Олег Олегович Балог, 1988 р.н., м. Мукачево, вул. Шкільна, 5, не мають свідоцтва про народження та паспортів. Відповідні заяви направлені до Мукачівського міськрайонного суду.

Працівники відділу раціс у м. Мукачеві Мукачівського МРІУЮ та Мукачівський міський об'єднаний військовий комісаріат халатно та негативно ставляться до звернень ромів. До прикладу, щоб отримати паспорт, необхідна відмітка, що особа взята на військовий облік. Громадянам ромського походження вказувано відмітку не ставлять, пояснюючи, що їм необхідно пройти медичне обстеження, яке проводиться під час призовної кампанії. Таким чином, протягом півроку особам чоловічої статі паспорт отримати не вдалося, оскільки ця кампанія проводиться тільки двічі на рік під час весняного та осіннього призовів.

**Рената Балог,
Мукачівський
правозахисний
центр "Романі Яг"**

Пропозиції щодо комплексної державної програми підтримки ромів України

Пропозиція комплексно гтемутні програма ле Роменге українатар

(Продовження.
Початок на стор. 1)

Державна програма повинна бути спрямована на вирішення проблем ромів України з урахуванням досвіду інших держав, де успішно працюють ромські державні програми.

Основними завданнями програми, на нашу думку, мають бути:

- збереження та утримання національного культурного мистецтва;
- поліпшення матеріально-технічної бази установ, навчальних закладів, упровадження сучасних комп'ютерних технологій у виробничі та учбові процеси;
- створення умов для подальшого розвитку професійного мистецтва, підтримка творчих спілок;
- підтримка та подальший розвиток ромської народної творчості. Збереження та поширення звичаєвих традицій.

Сприяння розвитку освіти та культури ромів:

- забезпечення систематичного поповнення бібліотечних фондів новими надходженнями, повноцінної передплата періодичних видань для бібліотек як центрів інформаційного забезпечення ромів;
- створення умов для залучення дітей-ромів до шкіл й шкіл освіти та естетичного виховання, як початкової ланки мистецької освіти;
- збереження та охорона культурної спадщини. Відродження культурної спадщини ромів в Україні;
- розроблення і видання навчальних програм, підручників, методичних посібників з ромської

мови для загальноосвітніх навчальних закладів та ромських освітніх центрів, де ця мова вивчається як предмет або факультативно;

- розроблення і видання підручників (з дисциплін, що входять до шкільної програми) для загальноосвітніх навчальних закладів, в яких є класи з ромською мовою навчання;
- встановлення (спільно з ромськими громадськими організаціями) контактів із міжнародними організаціями, які надають допомогу в забезпеченні освітнього процесу для шкіл ромів (публікації підручників, посібників, літератури);
- впровадження на базі ромських громадських організацій програм допомоги ромським дітям, які відвідують школи (додаткові лекції, робота з репетиторами тощо).

Створення кадрового потенціалу для шкільного навчання ромських дітей:

- залучення до роботи з дітьми ромів найвідвідніших педагогів і захоочення таких педагогів;
- підготовка педагогічних кадрів в сфері культурної освіти;
- забезпечення більш широкого здобуття дітьми ромів вищої та професійно-технічної освіти.

Спрощення доступу дітей ромів до вищих навчальних закладів:

- планування та встановлення спеціальних квот для ромських дітей для одержання вищої освіти за певними спеціальностями (перелік яких додатково буде визначений Міністерством освіти України через консультації з ромськими громадськими організаціями);
- налагодження співпраці з керівництвом вищих навчальних

закладів для встановлення пільгових умов навчання (насамперед зниження вартості навчання) для студентів ромів.

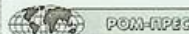
Підтримка студентів-ромів, що навчаються у вищих навчальних закладах:

- розробка і впровадження програм надання стипендій студентам-ромам із малозабезпечених сімей за рахунок бюджетного фінансування;
- розробка бази даних організацій, що надають підтримку (гранти) для студентів-ромів, та поширення інформації з цієї бази даних серед ромської громади;
- створення соціального замовлення на послуги з консультування випускників шкіл, які бажають продовжити навчання у вищих учбових закладах.

Виконання програми дасть змогу:

- активізувати участь ромів та ромських організацій у закладах освіти і культури та соціально-економічному житті України;
- підвищити ефективність діяльності товариств;
- вирішити комплекс соціально-економічних проблем ромів та забезпечити повноцінне функціонування ромських організацій;
- забезпечити координацію зусиль обласних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, організацій і установ на зміцнення ролі освіти та культури в житті ромів та підвищення рівня забезпечення культурних потреб;
- створити належні умови для збереження та примноження ромської культури.

**Юрій Іваненко
(Херсон, Україна)**

Чеська поліція влаштувала облаву на екстремістів

Чеська поліція провела масштабну операцію проти екстремістів. У Північній Моравії (північний схід Чеської Республіки) затримано учасників нападу на багатодітну ромську родину, будинок якої в одному з присілків поблизу міста Опава закидали склянками з запальною сумішшю. Розслідування злочину, внаслідок якого жертви нападу, включаючи неповнолітніх дітей, отримали тяжкі травми та опіки, тривало чотири місяці. Заарештовані чотири екстремісти, проти яких висунуто обвинувачення у намірі вчинити

вбивство. Їм загрожує від 15 до 20 років ув'язнення, повідомили місцеві ЗМІ.

Затримання екстремістів стало підсумком операції чеських правоохоронних органів проти правих екстремістів. У поле зору слідчих потрапили 600 активістів чеських і зарубіжних націоналістичних угруповань. За підсумками операції, коло підозрюваних звужалося до "дев'яти чоловік і трьох жінок у віці від 20 до 30 років". Ті, хто кидали склянками з запальною сумішшю, чекатимуть суду під вартою.

Слідство характеризує даний злочин, як "запланований, з расовими мотивами". Злочинці попередньо обрали саме багатодітну ромську родину.

Наше співчуття Амаро пгаріне

Після тривалої хвороби на 52-му році життя помер громадський ромський діяч, голова обласної громадської організації "Роми Полтавщини" Олександр Миколайович Бузна. Народився Олександр Миколайович 20.03.1958 року у м. Здолбунів Рівненської області. Мав закінчену середню освіту. Був головою ревізійної комісії "Конгрес Ромен України" з 2004—2008 рр. У 2004 році був обраний делегатом Парламенту ІРУ від України, який проходив у Італії.

Олександр Миколайович був вдумливою, розсудливою, енергійною людиною, котрого любили всі, хто з ним спілкувався. Багато уваги приділяв соціальним проблемам ромів, особливо тим, хто постраждав під час Голокосту.

Світла пам'ять про нашого колегу і друга, дописувача газети "Романі Яг" ніколи не загине в наших серцях і в серцях усіх, хто його знав.

Хай пухом буде йому земля!
Те авел лєске ловкі пнуа!

Редакція "Романі Яг"

"Роми України"

Романі програма Українатар

Щорічно Міжнародний фонд "Відродження" виділяє значні кошти на виконання програми "Роми України". Цього року діяли два конкурси: "Поліпшення доступу ромського населення до медичних послуг" та "Вдосконалення державної політики щодо ромської громади в Україні". Оскільки реалізація програм відбувається прозоро на конкурсній основі, ми публікуємо список проектів, підтриманий Міжнародним фондом "Відродження" у 2009 році.

У наступних номерах будемо подавати інформацію, що дозволить іншим ромським організаціям ознайомитися з їхнім досвідом роботи, зазначивши найкраще.

Конкурс:
"Вдосконалення державної політики щодо ромської громади в Україні"
Кількість підтриманих проектів: 7
Загальна сума: \$ 35,000.00

Підтримані за конкурсом проекти:

Назва організації: Закарпатське обласне товариство ромів "Романі Чібі" ("Ромська мова")

Зміст проекту: Проведення круглого столу з нагоди п'ятиріччя створення Закарпатського товариства ромів "Романі Чібі".

Керівник проекту: Борис Бучко
Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Дарвина, 19, тел. 8-0312-63-81-35
Бюджет: \$ 2,000.00

Назва організації: Херсонське міське товариство циган

Зміст проекту: Аналіз державної і місцевої політики щодо національних меншин України; регіональний вимір.

Керівник проекту: Юрій Іваненко

Контактна інформація: м. Херсон, вул. Горького, 28, тел. 8-0552-49-32-70, elpast@ukrpost.ua
Бюджет: \$ 5,000.00

Назва організації: Громадська духовно-просвітницька організація "Чачімо"

Зміст проекту: Проведення круглого столу у Харківській області, присвяченого проблемам народу рома.

Керівник проекту: Микола Бурлуцький

Контактна інформація: обл. Харківська, Харківський район, м. Мерефа, вул. Ветеринарна, 18, тел. 8-063-164-76-00, devlesko_drom@front.ru
Бюджет: \$ 7,000.00

Назва організації: Ужгородська районна організація "Союз Українок"

Зміст проекту: Мониторинг забезпечення прав ромської національної спільноти Ужгорода в галузі освіти та охорони здоров'я молоді

Керівник проекту: Олена Федорова

Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Бокшя, 4, тел. 8-0312-23-64-40.
Бюджет: \$ 6,500.00

Назва організації: Громадська організація "Форумо Ромен Українатар"

Зміст проекту: Спонування місцевої влади Київщини до дій, спрямованих на покращення соціального статусу ромського населення.

Керівник проекту: Петро Григориченко

Контактна інформація: м. Київ, вул. Мала Житомирська, 9-Б, 8-044-278-87-11, forumo@kiewweb.com.ua
Бюджет: \$ 5,000.00

Назва організації: Черкаська обласна громадська організація "Романі рота"

Зміст проекту: Реалізація та впровадження фінансування Черкаської обласної Програми підтримки ромів Черкаської області.

Керівник проекту: Володимир Бамбула

Контактна інформація: обл. Черкаська, м. Золотоноша, вул. Новоселівська, 2А, тел. 8-04737-3-78-78, amegota@zolo.ck.ua
Бюджет: \$ 6,500.00

Назва організації: Звенигородська районна громадська організація "Ромі Катуня"

Зміст проекту: Розроблення районної програми сприяння ромському населенню

Керівник проекту: Петро Бураченко

Контактна інформація: обл. Черкаська, м. Звенигородка, вул. Бульварна, 3, тел. 8-04740-2-32-06, Romaikatunya@mail.ru
Бюджет: \$ 3,000.00

Конкурс: "Поліпшення доступу ромського населення до медичних послуг"
Кількість підтриманих проектів: 7
Загальна сума: \$ 38,000.00

Підтримані за конкурсом проекти:

Назва організації: Закарпатське обласне товариство ромів "Романі Чібі" ("Ромська мова")

Зміст проекту: Пролонгація проекту "Сприяння у поліпшенні умов доступу ромського населення Закарпаття до медичних послуг".

Керівник проекту: Борис Бучко
Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Дарвина, 19, тел. 8-0312-63-81-35
Бюджет: \$ 6,000.00

Назва організації: Перечинська районна громадська організація Закарпатського циганського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг"

Зміст проекту: Продовження роботи медико-консультативного центру при культурно-просвітньому товаристві.

Керівник проекту: Андрій Тегель
Контактна інформація: обл. Закарпатська, м. Перечин, вул. Цегельна, 20
Бюджет: \$ 6,000.00

Назва організації: Великоберезнянське районне культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг"

Зміст проекту: Підтримка медико-консультативного центру при культурно-просвітньому товаристві.

Керівник проекту: Іван Гирпак
Контактна інформація: обл. Закарпатська, смт В.Березний,

вул. Партизанська, 57, тел. 8-03135-2-16-24

Бюджет: \$ 6,000.00

Назва організації: Виноградівське районне ромське культурно-просвітнє товариство "Романо-Дром"

Зміст проекту: Продовження роботи медико-консультативного центру "Здоров'я для ромів".

Керівник проекту: Ласло Дюр

Контактна інформація: обл. Закарпатська, Виноградівський район, с. Великі Комаїти, вул. Ватутіна, 200, тел. 8-067-292-34-27
Бюджет: \$ 6,000.00

Назва організації: Ужгородська районна організація "Союз українок"

Зміст проекту: Робота кімнати здоров'я молоді і школярів ромського поселення в Концо-во Ужгородського району.

Керівник проекту: Олена Федорова

Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Бокшя, 4, тел. 8-0312-23-64-40.
Бюджет: \$ 6,000.00

Назва організації: Громадська молодіжна організація ромів "Терне по неиво дром" ("Молодь на новій дорозі")

Зміст проекту: Розвиток системи лідерства в ромській громаді Закарпаття.

Керівник проекту: Олодар Пап

Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Швабська, 32, тел. 8-050-540-90-44.
Бюджет: \$ 3,000.00

Назва організації: Закарпатський благодійний фонд "Благо"

Зміст проекту: Підвищення рівня знань щодо особистої гігієни та санітарії серед ромського населення таборів Ужгородського району.

Керівник проекту: Елеонора Кульчар

Контактна інформація: м. Ужгород, вул. Швабська, 17, кв. 2, тел. 8-063-255-54-91
Бюджет: \$ 5,000.00

РОМ-ПРЕС

Т. Бесеску: "У Румунії не дискримінують ромів, є тільки окремі випадки"

Так заявив на церемонії відкриття фестивалю ромської культури у місті Сеная президент Румунії Траян Бесеску.

Коментуючи, на прохання журналістів, інцидент, що трапився напередодні концерту Мадонни в Бухаресті, на якому публіка освистала співачку за прохання "поважати права ромів", Бесеску допускає, що іноді виникають конфліктні ситуації між ромами та угорськими або румунськими общинами, однак політика Румунії, за його словами, спрямована на захист прав усіх меншин. "Румунські роми повинні віддавати свої діти до шкіл. Це їхній єдиний шанс інтегруватися у суспільство", — підкреслює при цьому румунський лідер.

Фестиваль ромської культури проходить з 28 по 30 серпня в румунському місті Сеная і був організований Національним центром ромів та мерією міста. У Румунії проживають понад 500 тисяч ромів, що складає 2,5% від усого населення країни.

Стипендії з поліпшення становища ромів у країнах Західних Балкан

У рамках Ромської декади збільшилися стипендіальні програми для поліпшення життя ромів у Західних Балканах.

Збираються дані, необхідні для планування й здійснення діяльності ромських неурядових організацій, їхніх ініціатив та бачення стратегій. Для них надаватиметься допомога у плануванні та організації зустрічей, конференцій, тренінгів у регіонах, а також у виявленні здібних ромів та вивченні їхніх потреб у подальшому розвитку, протягом 2009—2010 рр. Термін подання заявок - до 20 жовтня 2009 року.

На жаль, Україна не спромоглася подати заявку на участь у Ромській декаді, і тому заходи з покращення навчання ромської молоді для неї нездійснені.

Детальніше про ці ініціативи можна ознайомитися на сайті http://www.romadecade.org/osi_westem_balkans_fellowship

Третя неурядова організація - Загально - Грецький Союз ромів (PUOGR)

Ця організація завершила будівництво в Афінах торгового центру на 8337 квадратних метрах, у якому передбачено відкрити 82 невеликі магазини для ромських підприємців.

Сюди запрошуються усі роми, а також роми з інших європейських країн, котрі проживають у Греції принаймні останні 5 років.

Фінансування проекту здійснене організацією EOMMEX, де ромські бізнесмени вклали 55%, а інші кошти отримані за кредитом від європейських фондів.

Загально-Грецький Союз ромів (PUOGR) також надає фінансування, людські ресурси і матеріально-технічне забезпечення даного проекту. Цей проект включає і будівництво поселення з 369 будівель для людей, котрі працюватимуть у ромському торговому центрі. Очолює проект Афанасій Каввадас, генеральний секретар Загально-Грецького Союзу ромів (PUOGR), його адреса: <http://groups.yahoo.com/group/PUOGR> або PUOGR-subscribe@yahoo.com

Антикризова гуманітарна програма

Ще 13 липня 2009 в УНІАН відбулася прес-конференція, присвячена презентації нової Антикризової гуманітарної програми, яку в Україні започатковує Міжнародний фонд "Відродження" (МФВ).

Головна мета Антикризової гуманітарної програми — допомогти людям, культурницьким та громадським осередкам, які найбільше постраждали від фінансово-економічної кризи. Програма спрямована на те, щоб підтримати проекти, які допоможуть людям налагоджувати власну діяльність у кризових умовах та за несприятливого перебігу обставин.

Вже стало правилом твердити, що криза — це не тільки занепад та загроза, а й відкриття нових можливостей. Усвідомлюючи ці виклики кризи, Інститут Відкритого Суспільства відкрив фінансову лінію обсягом понад 20 мільйонів доларів США для підтримки гуманітарних ініціатив в Україні.

Для програми надано додатково 100 мільйонів доларів США для 20 країн Східної та Центральної Європи. Джордж Сорос та Інститут Відкритого Суспільства відкрили фінансову лінію обсягом понад 20 мільйонів доларів США для підтримки гуманітарних ініціатив в Україні.

Поради віз Раги

Драбачіне кабарє Рага
з 23 жовтня по 5 листопада

Овен — сприятливий період для підвищення працездатності, завдяки якій досягнете хороших успіхів у своїх починаннях. Самостійність і рішучість дозволять завершити намічені плани. Пам'ятайте — ваші успіхи у ваших руках. Не варто ризикувати і проявляти надмірну ініціативу.

Телець — ваші енергійність і кмітливість допоможуть у реалізації ваших задумів. Проте вам не вдасться уникнути дрібної і марудної роботи, причому від того, як ви з нею впораетесь, залежатиме вирішення багатьох серйозних питань. Намагайтеся діяти розважливо, беручи до уваги інтереси інших людей.

Близнята — період виявиться одночасно як вдалим, так і проблематичним. Можете розраховувати на позитивні зміни у професійній і фінансовій сфері. Однак успіх і деякі досягнення на одному фронті будуть супроводжуватися непорозуміннями і проблемами на іншому.

Рак — з оптимізмом вирішите будь-яку проблему. Весь місяць вас супроводжуватиме удача, що дозволить перебороти перешкоди. У другій половині періоду зможете зав'язати корисні знайомства і отримати потрібну інформацію. Кінець тижня присвятьте накресленню нових планів і задумів.

Лев — намагайтеся у першій половині періоду не брати участі в ризикованих авантюрах і сумнівних заходах, проявіть витримку і розсудливість. Будь-які розбіжності з начальством, які можливі, матимуть швидкоплинний характер і розв'яжуться самі собою, якщо ви не ускладнюватимете ситуацію.

Діва — більшість представників цього знака матимуть можливість значно збільшити доходи, якщо не випереджатимуть події, а виявлять витримку і цілеспрямованість. Покладайтеся тільки на власні сили і не розраховуйте на допомогу інших. Особисте життя принесе деякі переживання.

Терези — щоб значно просунути у професійній діяльності, вам необхідно виявити ділову ініціативу і запобіжити невдачам. Не плануєте нічого глобального, а спокійно працюйте і якісно виконуйте свої обов'язки. Успішними будуть ті, хто швидко реагуватиме на всі складні ситуації.

Скорпіон — налаштуйтеся цього тижня на значні зміни у справах. Сприймайте все, що відбуватиметься, як належне. Результат цих змін буде позитивним. Елементи творчості можливі у будь-якій діяльності. Часті зміни настрою можуть вплинути на роботу, будьте поміркованими. Стриманість і зібраність допоможуть уникнути неприємностей.

Стрілець — до виконання проблем протягом квітня ставтеся серйозно. Підвищується ризик помилок у роботі з партнерами. Доведеться продемонструвати весь свій талант і майстерність, щоб використати свої шанси. Більше часу присвятьте особистим інтересам, друзям і коханій людині.

Козеріг — зірки обіцяють, що успіх супроводжуватиме вас у всіх справах. Ви без особливих зусиль вирішите будь-які питання і досягнете виконання всіх намічених задумів. Період в цілому сприятиме новим ідеям, переосмірку минаючого досвіду. Діте неквапливо і обережно, обмірковуючи кожен крок.

Водолій — представникам цього знака варто розраховувати на новий поворот у професійній діяльності, наслідки якого будуть прийнятними. Для досягнення поставлених цілей дійте активно і наполегливо. Проявіть максимум цілеспрямованості, і це принесе успіх.

Риби — завдяки збігу обставин і докладним зусиллям ви зможете одержати те, що раніше здавалося недоступним. Постарайтеся повноцінно використати цю можливість. Ваша комунікабельність сприятиме теплим стосункам у колективі, це добре позначиться на робочій атмосфері в цілому. У складних справах старайтеся вдаватися до радикальних рішень.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Мжнародного фонду «Відродження»

Шеф-редактор
Редактор
Аладар АДАМ
Евгенія Навроцька

Редакція не заждає поділок позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мошу і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на «Романія Яг»

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м. Ужгород, вул. Дунявського, 18,
телефакс (0312) 63-82-56, 66-81-56.
E-mail: romaniyag@mail.ru
http://www.romaniyag.org, romaniyag.wordpress.com

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови друку: прк. 2. Тираж 5003ам. № 776

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Спляча Книга

На полиці, серед книг про далекі країни й небачених звірів, стояла велика цікава Книга. У ній розповідалося про могутнього богатыря. Букви в цій книзі

ярилі, як розпечене залізо. Вона мала дивну властивість: як тільки доторкнешся, палахкоче вогненне слово до людського серця, в ньому займеться вогник. І людина, в якій у грудях б'ється серце з цим вогником, стає могутньою і непереможною.

Але минув уже не один рік, як Книгу читали. Щотижня

Господина знімала її з полиці, обережно витирала з обкладинки пилітку й знову ставила на полицю. Книга чекала — ось-ось її прочитають, та ніхто її навіть не розгортав.

Часто до Господаря приходили гості. Господар любив показувати книги: дивіться, які в моїх книгах красиві палтурки.

Стали вогненні букви меркнути. Потемніли палкі слова. Могутній богатыр, про якого розповідалося в Книзі, заснув. Тепер уже на полиці стояла не Вогненна, а Спляча Книга.

ПЕРЕКЛАД

У камеру входить наглядач і каже:
— До вас на побачення прийшла дружина.
— Але судовий вирок цього не передбачав?!

♦ ♦ ♦ ♦

Анде робія джал андре о кетана ай пгенел.
— Ке туте авілас тіїрї ромні.
— Ай о крісако агор кадо чи лас сама?!

♦ ♦ ♦ ♦

В адвоката:
— Мені здається, що для вас кращим вирішенням

Совлярді Кеньва

Пре месалья, машкаре кеньви пала дурале тгема ай бут алати, тордьолас барі інтересно Кеньва. Анде лате вакерлас пес пало зорало витязьо. Е

букви анде кеньва сікразіннас, сар пгабардо састри. Ке лате сас пескеро атрибуту: сар фебі азбас вой пгабол ягуне лавеса ко манушано іло. Ко мануш, анде леско колін марел о іло кадала ягаса, кердьол зорало. Накглас на екг берш, сар є Кеньва гїнаде. Сако курко є Хулані лелас ла тейле пала месалья ай ловкорес кгоселас ла ай

ловкорес шувелас ла палпале. Е Кеньва жукарелас — ке варекон ла гїнавела, ай конік ла чи лас анде васта.

Бутивар ко Хулай авенас є мануша. О Хулай камелас те сїкавел є кеньви: дикген, саве міире шукар кеньви.

Керділе кале є ягуне букви. Каліле шукар лава. О зорало витязьо совел пала саво скїрїме анде кади кеньва. Аканак пре месалья тордьол на Ягуні Кеньва, ай Совлярді Кеньва.

Переклад Аладара Адама

ням питання було б повернення до дружини, — роз'яснює адвокат.

— Розумію. А може, ми пошукаємо прше вирішення? — з надією подивився на нього клієнт.

♦ ♦ ♦ ♦

Ко адвоката:
— Ме гїнди, со ке туменде май федер авла є лачі ворба те болдел пес ке туте тіїрї ромні, пгенел о адвокате
Гатярав. Ай шай, аме родас най лачі бутві? пацієнтас дикгел о клієнта.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Друг плаче, недруг сміється.
О амал ровел, ай о на амал асал.

Той, хто шукає друга без вад, самотнім зостається.
Кодо, кон родел амалес бі насупїле, ачел кор-коро.

Радість друзі — твоя радість.
Лот амаленгері — кадо тіїрї лот.

Дитина — кісточка, внучатко — в нїл зернятко.
Чгаворо — кокалоро, бейто — андо жодвороро.

(евїєє — еїдїєєє)

РОМАНИ ХАВЕНАТА

Печеня з грибами

М'ясо обсмажити на сковороді. Приготувати таку начинку: зварити 100 г сушених грибів, посипати їх, висипати у посудину, додати 1 ст. ложку підсмаженої на маслі цибулі, посолити, поперчити, посипати 2 ст. ложками тертої булки, перемшати і добре підсмажити. Печеню зняти зі сковороди, зробити у ній надрізи, в які вкласти грибову начинку, об'язати ниткою і покласти в посудину з маслом і зеленою. Смажити у духовці, час від часу поливаючи бульйоном або відваром з грибів. Підливу процидити, з печені зняти нитку, полити сметаною і підігріти.

Пейко мас бураценца

О мас пекес пре тїгял. Гетос касаві начинка: кіравес 100 гшувке бураца, чїнгреслен, пала кодо шоресанде тіїрї, додес 1 рой пейкіпро чїлї пурум, лондарес, піпей-реса, шорес 2 роя рандадї бокелі, гаміс ай мішто пекес. О пейко мас лес тейле ла тїгяєса, ай керес андо машкар гропї, анде саве шувес є бураценці начинка, пала кодо тавеса пгандїдавєс о мас, пала кодо шувес анде прте іня шорес опрал чїлї ай зеленї а. Пекес андо бов, кана пельол опрал шорес зумї кгатарє бураца. Шорес опрал сунтіна.

